

ПЕЧАТАРЯТ ЯКОВ КРАЙКОВ – БЪЛГАРСКИЯТ МОСТ КЪМ РЕНЕСАНСА

*Едно интервю на проф. д.ик.н. Стоян Денчев с писателката
Силвия Томова по повод на новоизлезлия роман „Печатарят”*

Стоян Денчев

PRINTER YAKOV KRAYKOV – BULGARIAN BRIDGE TO THE RENAISSANCE

Stoyan Dentchev

*An interview by Prof. Stoyan Dentchev, Dr. Habil with writer Sylvia Tomova on
the occasion of the newly published novel "The printer"*

Key words: Bulgarian printer, Publisher, book, novel, book publishing, print, engravings

Силвия Томова живее в София. Завършила е специалностите “Дефектология” и “Журналистика” в СУ “Св. Климент Охридски”. Публикувала е във вестниците “Литературен вестник”, “Литературен форум”, “Словото днес”, сп. “Книгите днес” и др. През 2001 г. излиза първата ѝ книга – романът “Кожа”, следват сборниците с разкази “Добър ден, Р.” (2006) и “Черни маслини и двама мъже” (2010), романът “Тит от Никомедия” (2012). През 2007 г. получава Първа награда от Националния конкурс за къс разказ “Рашко Сугарев”. Носител е на приза

“Книга на годината” на академия “Либер” (2010). Нейни разкази са превеждани на хърватски, полски и беларуски.

Г-жо Томова, за Яков Крайков, първия български печатар, не се знае почти нищо... Как се решихте да посегнете към личността му?

Нямах никакво намерение да пиша роман за Яков Крайков. Първоначалната ми идея бе да разкажа историята на софийския храм „Свети Седмочисленици“, но да представя църквата като живо същество. Знаете, че строежът на храма е започнал през XVI век и че преди да го превърнем в църква, той е бил джамия, т. нар. Черна джамия. Когато обаче започнах да проучвам периода, попаднах на самотното име на Крайков. За него пишеше само, че е

първият български печатар... Стана ми интересно, запалих се, започнах да търся литература, да ровя в научни и други издания и впоследствие се появи и романът. Трябва да ви кажа, че никак не ми беше лесно, защото за него няма почти никаква литература, наложи се да напасвам исторически факти, да проследявам всяка, дори най-незначителната нишка. Някои изследователи предполагат, че баща му е бил свещеник и го е насочил по пътя на книгата. Във всеки случай мисля, че е забележителна историята на това момче от едно българско село, което стига до *Меката* на книгоиздаването по това време – Венеция. Мисля, че накрая успях да го усетя и пред мен се появи един умен, предприемчив, просветен и изключително смел мъж, каквито в нашата история има единици.

Какво не знаем за епохата, в която е живял Крайков? Знаем, че той пристига във Венеция около 1560 година...

За нас XVI век е тъмна епоха. В учебниците по история този период се споменава мимоходом, като се пропускат важни моменти, а именно, че по това време в София съществува книжовна школа, чийто най-известен представител е Матей Граматик. Той е автор на житието на свети Николай Нови Софийски, откъдето придобих представа

за начина на мислене на книжовниците по онова време... Някои от изследователите на Яков Крайков твърдят, че той най-вероятно е бил в София, но, за съжаление, това няма как да се докаже на този етап. Липсват писмени сведения. За разлика от София обаче, историята на Венеция е всеизвестна. Републиката, по времето на Яков Крайков, живее от четвърт век в мир. Това дава възможност на града-държава да инвестира в архитектура, да развие изкуствата. През този период Венеция е световната столица на книгопечатането, където намира своето място и Яков Крайков. Вероятно Крайков е бил много богат, тъй като печатарският занаят не е евтин. Той купува печатарското ателие на сърбина Божидар Вукович, лиценза за печат на богослужебни издания и за седем години успява да издаде четири богослужебни книги. Разбира се, може да е издал и други книги, но за съжаление няма свидетелства за това. Една от тях е с герб на владетел.

Кой е той и каква е съдбата на книгите? Как се разпространяват те?

Съдружник на Яков Крайков за издаването на третата му книга става последният владетел на Котор *Йеролим Загуровик*. Знак за тяхното съдружие е гербът на Загуровик, глава на мавър с

бяла лента през челото, който е върху страниците на изданието. Крайков обаче работи не само с него, а и с Кара Трифун, българин, който по онова време държи книжарница в Скопие. Именно оттам най-вероятно книгите от печатницата за българи и сърби се разпространяват на Балканите. Днес част от тези книги се пазят в музея на Рилския манастир, в Националната библиотека, в Русия и Холандия. Твърди се даже, че шрифтът на Крайков е послужил за образец на гражданския шрифт на Петър Велики. Това, което държа да кажа за Яков е, че той е не само печатар, а и редактор, а също и шрифтолеец. Това е било задължение на всеки печатар по онова време. Всяко печатарско ателие е със свой автентичен, авторски шрифт.

***Кои са книгите, които издава?
След като Крайков купува лиценз, вероятно не е било нужно да преправя нещо?***

Първата книга е „Часословец“, следвана от „Молитвеник“, „Псалтир“ и накрая „Различни потреби“. Последната книга е джобен формат и съдържа сказание за мощите, съхранявани по онова време в катедралите на Венеция. Това е нещо абсолютно ново, защото това сказание не е присъствало до този момент в книги, издавани на кирилица. Не се знае неговият произход, нито кой е неговият автор. Държа да отбележа

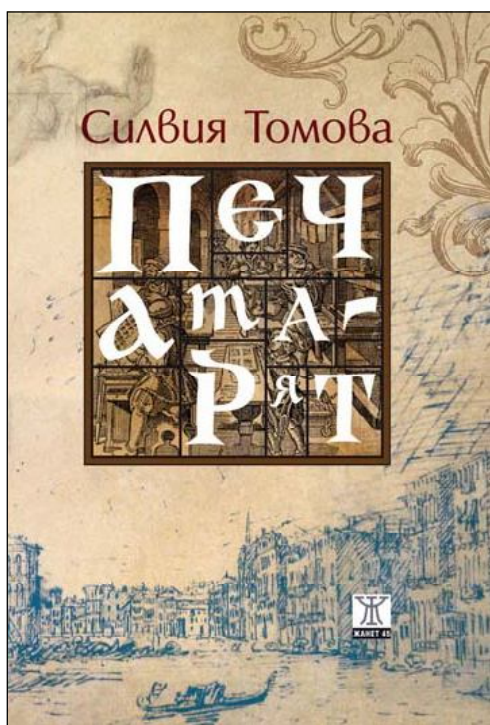
обаче, че Яков не просто продължава издателското дело на Божидар Вукович, а създава свои уникални книги. В своите издания той изчиства книгите от грешки, публикува уникални гравюри, може би някои от тях негови, авторски. Именно Яков Крайков за първи път споменава името на *Константин Кирил Философ*, когото нарича учител български, а не просто славянски. В изданията на Божидар Вукович *Кирил* е наречен учител славянски.

Знаем обаче, че по това време е в сила Индексът на забранените книги, как българите и сърбите са се справяли с властите?

Да, така е. По това време във Венеция властите са особено внимателни към книжната продукция. Тя трябва да съблюдава добрите нрави и да не уронва престижа на църквата. В книгите на Божидар и Яков такива неща не съществуват. Според техните изследователи всяко ателие на чужденец във Венеция е било под строгия контрол на различните църкви. Най-вероятно е имало православни свещеници, които да гарантират за съдържанието.

Кажете ни нещо повече за сюжета на „Печатарят“?

Все пак „Печатарят“ е литературно произведение, а не научно изследване и тъй като разполагах с оскъдни данни, художествената измислица е

всъщност плътта на романа. Когато писах този роман обаче, въображението ми винаги доразвиваше реалностите на XVI век. Моят поглед към Яков не е спестил нищо от колоритната атмосфера на Венеция по това време – от Тициан и Тинторето, които са негови съвременници, до куртизанките, които са институция в Републиката. По същия начин съм работила и когато пренесох действието в София. Може би ще е интересно да знаете, че по това време в Европа има минимум два потока бежанци. От завладените от османците територии на запад, чрез които гръцки книги попадат в Западна Европа и от Западна Европа към Константинопол, където се преместват част от прогонените от Испания евреи. Малко из-

вестен факт е, че е имало идея Кипър да се превърне в остров-подслон за евреите... Но битката при Лепанто осуetyава тези намерения. Всичко това, без да се впускам в подробности, е вплетено в характерите на отделните герои, в техните настроения и действия. Разбира се, всички тези събития са само фон за живота и делото на Крайков, но една личност се преценява спрямо контекста и за онези времена Крайков е бил един от най-напредничавите и модерни хора. Но най-вече си мисля, че Яков Крайков е бил един изключително просветен човек, ренесансов човек.

Дали книгата Ви би събудила интереса на по-младата аудитория?

Убедена съм, че животът на Яков Крайков може да бъде вдъхновение за всеки, който би искал да постигне нещо в живота си. А ние именно днес имаме нужда от примери, защото живеем в едно разделено общество с разпадащи се ценности. Мислила съм си, че ако Яков Крайков бе наш съвременник, той би работил за нашето обединение. Ние му го дължим, впрочем. На него и на всички наши възрожденци три века покъсно, които са поставили началото на нашите националноосвободителни борби.

*Интервюто проведе
проф. д.ик.н. Стоян Денчев*

